

نقش اقتدار و مرجعیت علمی در امنیت و منافع ملی با نگاه به اصول و آرمان‌های انقلاب اسلامی

فرهاد رهبر*

حسن حسین‌زاده**

چکیده

در اندیشه اسلامی برتری و سرآمدی و برخورداری از علو، به‌مثابه حق و تکلیف مسلمانان بیان شده است. هدف اصلی از روند حرکت علمی کشور نیز طبق فرموده رهبر معظم انقلاب، تبدیل ایران به مرجع علمی و فناوری جهان عنوان گردیده است. محقق در این تحقیق که از نوع توصیفی - پیمایشی بوده، سعی کرده است تا با روش ترکیبی مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی، رابطه بین اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در جهان را با تأمین امنیت ملی بررسی نماید. با توجه به آزمون فرض آماری که از داده‌های پرسشنامه گرفته شد، این نتیجه به دست آمد که دستیابی جمهوری اسلامی ایران به اقتدار علمی و درنهایت به مرجعیت علمی و فناوری در جهان، با شرحی که در اثنای این مقاله آمده است، در ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی

مرجعیت علمی و فناوری، تولید علم، اقتدار، اقتدار علمی، امنیت ملی.

طرح مسئله

مرور آمار و رده‌بندی کشورهای مطرح در حوزه تولید علم که در پایگاه‌ها و مجلات معتبر علمی دنیا منتشر

frahbar@ut.ac.ir

hosseinzadeh1989@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۲۶

*. استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.

** دانشجوی دوره دکتری امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۶/۱۸

می‌گردد از یک سو و از سوی دیگر اقتدار و امنیت موجود در این کشورها، نمایانگر ارتباطی است که این دو حوزه با یکدیگر می‌توانند داشته باشند. مقایسه بین آمار تولید علم در کشورهای قدرتمند که در علوم مختلف گوی سبقت را از رقبایشان ربوده‌اند و اتفاقاً دارای اقتدار و حوزه نفوذ بیشتر و همچنین دارای سطح مناسبی از امنیت ملی می‌باشند، با کشورهای ضعیف‌تر که از لحاظ علمی پایین‌تر از دیگر کشورها بوده و فاقد یک اقتدار نسبی در حوزه ملی و همچنین دارای سطح متزلزلی از امنیت ملی هستند، می‌تواند به‌تنهایی دلیل مناسبی برای ایجاد فرضیه ارتباط علم و فناوری با قدرت و امنیت باشد. از طرفی رهبر معظم انقلاب نیز بارها به ضرورت توجه به علم و علم‌محوری به‌عنوان مقدمه دستیابی به امنیت و اقتدار اشاره کرده‌اند و - در دیدار با نخبگان جوان در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۱۲ فرمودند: «علم، عامل عزت، قدرت و امنیت است. (نرم‌افزار حدیث ولایت، بیانات در تاریخ ۸۶/۶/۱۲)

اما در این مقاله برای مؤلفه‌های علم و قدرت شاخص‌های ملموسی در نظر گرفته شده است. برای مؤلفه علم، شاخص مرجعیت علمی و فناوری ایران در جهان که بارها مورد تأکید و تکرار رهبر معظم انقلاب قرار گرفته است، و برای مؤلفه قدرت نیز شاخص اقتدار ملی و امنیت ملی در نظر گرفته شد تا با به‌کارگیری روش‌های تحقیق مرتبط، رابطه این دو شاخص مشخص گردد. سؤال اصلی این است که بین اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری جمهوری اسلامی ایران در جهان با ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی چه رابطه‌ای وجود دارد؟ پاسخ علمی و مستدل به این سؤال که در قالب یک مقاله انجام می‌شود، علاوه بر اینکه ارتباط تحقق مرجعیت علمی و فناوری ایران اسلامی در جهان را با اقتدار ملی و امنیت ملی که قطعاً می‌تواند برای تصمیم‌گیران راهبردی بخش‌های مختلف نظام مفید باشد، روشن می‌کند، پشتوانه‌ای پژوهشی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در روند حرکت علمی کشور خواهد بود.

بیان مسئله

مسئله پیشرفت و توسعه و روش‌های تحقق آن از مباحث مهم و راهبردی است که در جوامع مختلف مورد توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران قرار گرفته است. دانش و دانش‌آفرینی محور اصلی توسعه و پیشرفت در دنیا شده و مزیت رقابتی سازمان‌ها و جوامع، دانش بوده و برتری کشوری بر کشور دیگر نیز با قدرت دانش رقم می‌خورد. قرآن و متون اسلامی نیز علم، دانش، تعقل، معرفت، حکمت، بصیرت و ... را مورد تأکید فراوان قرار داده‌اند. همچنین در همین راستا، استاد شهید دکتر مرتضی مطهری رابطه علم و قدرت در قرآن را به‌خوبی تبیین کرده است. در کتاب نبوت در این رابطه آمده است:

در داستان حضرت سلیمان و ملکه سبا، قرآن درباره عمل خارق‌العاده عفریتی از اجنه حضرت سلیمان می‌فرماید: «قال الذی عنده علم من الکتاب.» اینجا که بحث از قدرت

است علم را به میان می‌کشد، در سوره «النجم» که بحث از علم است قدرت را به میان می‌کشد. این به واسطه توأم بودن این دو است. فردوسی شعری دارد که مضمون حدیث هم هست. البته این شعر در سطح پایین‌تری است: «توانا بود هر که دانا بود» دانایی و توانایی با همدیگر هستند. مقصود این است که (رابطه‌ای مستقیم بین دانایی و قدرت وجود دارد به طوری که) هر کسی هر اندازه که دانا باشد بر قدرتش افزوده می‌شود. البته او از این راه می‌گوید که انسان وقتی که دانا بود، قانون جهان را بهتر می‌داند. وقتی قانون جهان را بهتر دانست بهتر می‌داند که چگونه اشیای جهان را در خدمت بگیرد. وقتی آنها را در خدمت گرفت، بر قدرت و توانایی‌اش افزوده می‌شود. (مطهری، ۱۳۷۳: ۱۹۰)

شکل (۱): تفسیر شهید مطهری از شعر فردوسی در مورد رابطه دانایی و قدرت

ولی این معنا را به مفهوم وسیع‌تری قائل‌اند و می‌گویند اساساً علم و قدرت عین یکدیگرند، علم عین قدرت است و قدرت عین علم است و این تفکیکی که انسان میان علم و قدرت می‌کند، یک اشتباه است. ذات پروردگار نیز هر دو به شکل واحد موجود هستند. در قرآن کریم آمده است: «عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى؛ او را (آن فرشته) بس نیرومند آموخته است.» (نجم / ۵) نمی‌گوید: «علمه کثیر العلم»، در اینجا که صحبت از قدرت است، علم را به میان می‌آورد: «قَالَ أَلْذَّ عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ؛ کسی که از «علم کتاب» بهره‌ای داشت. گفت من پیش از آنکه چشمت را بر هم زنی آن را به نزدت می‌آورم.» (نمل / ۴۰) (مطهری، ۱۳۷۳: ۱۹۰) بدین ترتیب روشن می‌گردد که رابطه‌ای مستقیم بین دانش و قدرت وجود دارد. به نحوی که هر چه بر میزان علم و دانش افزوده شود، شاخص قدرت نیز افزایش پیدا می‌کند.

در کشور ما، با توجه به پیشینه درخشان و ظرفیت‌های فراوان، ترسیم نقشه راه و تبیین اهداف و آرمان‌های علمی به گونه‌ای بوده است که بارها هدف اصلی از روند حرکت علمی کشور، تبدیل ایران به مرجع علمی و فناوری جهان عنوان شده، به طوری که در بند اول سیاست‌های کلی نظام در حوزه علم و فناوری به «جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان» اشاره شده است. مرجعیت^۱ علمی یک کشور، به جایگاه و حیثیتی اطلاق می‌شود که کشور برخوردار از آن جایگاه، در رشته‌های گوناگون علمی

۱. مرجعیت از ریشه رجع و به معنای (عاد او انصرف).

مورد رجوع دانشمندان و محققین جهان قرار می‌گیرد. اهتمام و توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشورها به نقش ارتقا علمی در ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی، این هدف‌گذاری را بسیار والا و دارای مزیتی ویژه نموده است. چراکه در سالیان اخیر برخی از متفکرین و اندیشمندان حوزه علم و فناوری نیز از پیشرفت و ارتقا علمی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و بلکه تنها منبع کسب مزیت رقابتی پایدار و اقتدارآفرین یاد می‌کنند. توجه به شرایط جهانی و توزیع قدرت میان کشورها نیز این نکته را آشکار می‌سازد که رابطه‌ای قوی بین اقتدار علمی و قدرت و همچنین امنیت ملی کشورها وجود دارد. امروزه کشور مقتدر، پیش‌تاز و باعزت کشوری است که از نظر علمی پیشرفته بوده و بتواند در علم دارای دست برتر و ابتکار عمل باشد. این رابطه در حدیث معروف امیرالمؤمنین حضرت علی علیه السلام نیز مشهود است. روایتی که رهبر معظم انقلاب در توضیح و تفسیر آن می‌فرمایند:

«العلم سلطان» - علم، قدرت است - «مَنْ وَجَدَهُ صَالًا بِهِ وَ مَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَيْلًا عَلَيْهِ» یعنی مسئله، دو طرف دارد: اگر علم داشتید، می‌توانید سخن برتر را بگویید، دست برتر را داشته باشید - «صال» یعنی این - اگر نداشتید، حالت میانه ندارد؛ «صیل» علیه. پس کسی که علم دارد، او دست برتر را بر روی شما خواهد داشت؛ در مقدرات شما دخالت می‌کند؛ در سرنوشت شما دخالت می‌کند. (بیانات مقام معظم رهبری: ۱۳/۱۱/۱۳۸۸)

شکل (۲): استفاده از علم به‌عنوان ابزار دستیابی به قدرت و اقتدار براساس تعبیر امام علی علیه السلام

تبیین این رابطه همان مسئله‌ای است که این تحقیق به دنبال یافتن پاسخ آن است. به‌طور مشخص مسئله اساسی که این تحقیق به دنبال روشن نمودن آن است، بررسی رابطه‌ای است که در دستیابی جمهوری اسلامی ایران به اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در جهان و ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی کشور وجود دارد.

هدف تحقیق

تبیین ارتباط اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری جمهوری اسلامی ایران در جهان با اقتدار و امنیت ملی با توجه به مبانی انقلاب اسلامی.

روش تحقیق

۱. نوع و روش تحقیق

در این پژوهش به صورت ترکیبی از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای و نیز روش‌های میدانی استفاده شده است. برای قسمت ادبیات تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای و برای قسمت اثبات فرضیه از روش‌های میدانی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات برای قسمت‌هایی که از روش مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده، فیش و برای قسمت‌هایی که از روش میدانی استفاده شده پرسشنامه می‌باشد. پژوهش حاضر از لحاظ طرح تحقیق آینده‌نگر، به لحاظ هدف، کاربردی و نتیجه‌گرا و از لحاظ ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی - پیمایشی است.

۲. محیط و جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش عبارت است از مدیران عالی و میانی حوزه تولید علم، خبرگان علمی، مدیران، اساتید و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، اساتید حوزه‌های علمیه و مؤسسات آموزشی و پژوهشی وابسته می‌باشد. این افراد کسانی هستند که مرجعیت علمی و فناوری را می‌شناسند، بر مسائل کلان علمی کشور اشراف دارند و از نگرش راهبردی برخوردارند.

۳. جامعه نمونه تحقیق و روش تعیین روایی و پایایی

برای انتخاب نمونه از فرمول کوکران استفاده خواهد شد. با محاسبه فرمول تعداد نمونه مورد نیاز ۴۲ نفر به دست آمده که به صورت هدفمند انتخاب می‌شوند. پس از تهیه ابزار تحقیق، روایی از طریق فرمول ضریب لاشه بررسی شد. نتایج این آزمون نشان داد ضریب لاشه برای کل پرسشنامه برابر با ۰/۷۲، می‌باشد که در مجموع ضریب اعتبار مناسبی را برای کل متغیرها نشان می‌دهد. پایایی از طریق ضریب آلفای کران باخ بررسی گردید. نتایج به دست آمده نشان‌دهنده آن است که ضریب آلفای کران باخ کل پرسشنامه با ضریب آلفای ۰/۹۹۸، در حد بالایی است.

۴. پیشینه تحقیق

در این زمینه آثاری وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

الف) الزامات تحقق قدرت برتر منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر سند چشم‌انداز اثر نفیسه جلالی که در سال ۱۳۸۹ انجام شده است. نویسنده در پی پاسخ به این پرسش است که ایران اسلامی برای رسیدن به سطح قدرت برتر منطقه‌ای چه اقداماتی را باید انجام دهد؟
در این رساله تلاش شده تا با استفاده از نظریه «منطقه‌گرایی نوین»، تحولات و تعاملات درون منطقه‌ای

و نحوه رسیدن به قدرت منطقه‌ای تبیین گردد.

ب) طراحی مدل مفهومی نظام علمی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اندیشه‌های رهبر انقلاب که توسط محمدی و همکاران در سال ۱۳۸۹ انجام شده است. نویسندگان این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش بوده‌اند که با توجه به اندیشه‌های رهبر انقلاب مدل مفهومی نظام علمی جمهوری اسلامی ایران چگونه تبیین و ترسیم می‌گردد؟

برآیند این پژوهش آن است که از نگاه رهبر انقلاب علم از جمله مقوله‌هایی است که در رشد و تعالی انسان و جامعه حائز تأثیر بی‌بدیلی است و دارای شرافت ذاتی است. تحصیل علم سبب ایجاد قدرت و اقتدار یک ملت در مقابل سایر ملت‌ها می‌شود؛ و این اقتدار به دلیل رشد، توسعه و پیشرفتی است که در کشور ایجاد می‌شود؛ به طوری که پایه‌های فناوری پیشرفته و رشد مادی مرتبط با مسائل زندگی گسترش پیدا کرده و موجب رفاه بیشتر آحاد مردم کشور می‌شود. بدین منظور مقوله علم در قالب یک نظام، قابل بررسی و تحلیل است. لذا این نظام، در تعامل با سایر نظام‌ها قرار داشته و زیرمجموعه کلان نظام فرهنگی محسوب می‌شود.

ج) راهکارهای احراز جایگاه اول علمی، فناوری و اقتصادی در سال ۱۴۰۴ با استناد به سند چشم‌انداز بیست ساله کشور که توسط احمد شعبانی در سال ۱۳۹۰ انجام شده است. پرسش اصلی این پژوهش آن است که راهکارهای احراز جایگاه اول علمی، فناوری و اقتصادی در سال ۱۴۰۴ با استناد به سند چشم‌انداز بیست ساله کشور کدام‌اند؟

در نهایت نویسنده نتیجه می‌گیرد که ورود به عرصه «چه باید کرد؟» در درجه اول مشروط و منوط به تعمیق دانسته‌ها و وقوف تمام‌عیار به وضعیت موجود است و در مرحله بعدی بازتعریف، تبیین و تدوین مأموریت دانشگاه‌ها ضروری می‌نماید. امروز می‌دانیم یک دانشگاه پویا و روزآمد، در کنار مأموریت‌های آموزش علوم و تربیت نیروی متخصص، پژوهش در علوم و تولید علم، تولید فناوری، تبدیل فناوری به ثروت و تبدیل ثروت به نشان و اقتدار را دنبال می‌نماید؛ هدف نهایی دانشگاه «تبدیل علم به فناوری، ثروت، نشان و اقتدار» است.

د) تبیین مرجعیت علمی و فناوری برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم‌سازی بنیادی توسط گودرزی و همکاران در سال ۱۳۹۰ که به دنبال پاسخ به این پرسش است که با توجه به رویکرد تئوری مفهوم‌سازی بنیادی، مرجعیت علمی و فناوری چگونه برای نهادهای علمی کشور تبیین می‌شود؟

هدف پژوهش حاضر، کسب شناخت از ابعاد و جنبه‌های گوناگون مرجعیت علمی است. به این منظور، ضمن واگذاری واکاوی عبارت مرجعیت علمی و فناوری، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها در این عرصه، به شیوه تئوری مفهوم‌سازی بنیادی تحلیل گردید. براساس یافته‌های این پژوهش، مرجعیت علمی و فناوری شبکه‌ای از مفاهیم است که در قالب هفت مقوله و بیست‌وپنج مفهوم قابل بازشناسی است. در این پژوهش پیشنهاد شده است که هر نهاد علمی با تشکیل کمیته راهبردی، ضمن تعیین سطح مرجعیت نسبت به

بازتعریف خود از جنبه‌های گوناگون، اقدام و فرایندهای موجود در نهاد علمی را بازمهندسی نماید. با وجود همه این آثار ارزشمند، در خصوص موضوع مرجعیت علمی و فناوری و ارتباط آن با ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی تاکنون کار مستقل و جامعی انجام نشده است. تنها نقطه اشتراک این تحقیق با تمام تحقیقات مشابهی که قبلاً انجام گرفته این است که همه بر روی جنبه اقتدارآفرینی علم تأکید دارند؛ اما نکته اصلی که این تحقیق را از همه تحقیقات قبلی متمایز می‌سازد، غایت و هدف نهایی (مرجعیت علمی و فناوری) و البته رابطه‌ای است که این نوع از مرجعیت با اقتدار و امنیت ملی می‌تواند داشته باشد. در تحقیقات فوق، هدف نهایی یا مرجعیت در حوزه خاورمیانه است و یا مرجعیت برای حوزه‌های خاص از نهادهای علمی کشور نظیر یک دانشگاه. بنابراین نظر به تأکید چندین باره رهبر معظم انقلاب راجع به این موضوع و رابطه‌ای که می‌تواند با ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی داشته باشد و همچنین عدم وجود کار پژوهشی مستقل به این منظور، تحقیق حاضر بر آن است تا این رابطه را بررسی و تبیین نماید.

اهمیت و ضرورت

توجه به شرایط جهانی و توزیع قدرت میان کشورها این نکته را آشکار می‌سازد که کشوری قدرتمند و باعزت است که از نظر علمی و فناوری دارای سطح مناسبی از پیشرفت بوده و بتواند در استفاده از آثار مترتب بر علم و فناوری، مدیریت بهینه و ابعاد مختلف آن پیشتاز باشد که این امر، ضرورت توجه مجامع علمی و دانشگاهی کشور را به جهاد علمی و تلاش برای دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری در جهان آشکار می‌سازد. در خصوص این تحقیق نیز بدیهی است که پرداختن به چنین مقالاتی، کمک قابل توجهی در دستیابی به اهداف علمی معین می‌نماید. بنابراین انجام این پژوهش از جهات زیر حائز اهمیت است:

- ارتباط تحقق مرجعیت علمی و فناوری ایران اسلامی در جهان با اقتدار ملی و امنیت ملی که قطعاً می‌تواند برای تصمیم‌گیران راهبردی بخش‌های مختلف نظام مفید باشد، بررسی خواهد شد.

- پشتوانه‌ای پژوهشی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در روند حرکت علمی کشور و ارتباط آن با مناسبات قدرت و قدرت‌آفرینی پیدا خواهد شد؛

- انجام این تحقیق از این جهت ضروری است که در دوره معاصر قسمت عمده و بلکه همه آنچه کشورهای ابرقدرت جهان در حوزه حکومت، قدرت، امنیت و ساخت و تقویت اینها دارند، از ناحیه علم، دانش، مهار و مدیریت علم و دانش و نظایر اینها به دست آورده‌اند. رهبر معظم انقلاب نیز بارها تکرار و تأکید داشته‌اند که تنها راه پیشرفت و سعادت ملت ما، حرکت در مسیر علم، تولید علم، پیشرفت علمی و نهایتاً دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری در جهان می‌باشد و با توجه به نبود تحقیقی جامع درباره موضوع مرجعیت علمی و فناوری و ارتباط آن با ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی، می‌تواند به لحاظ علمی زمینه‌ساز توسعه دانش و ادبیات مرتبط با اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری باشد.

سؤال تحقیق

با توجه به مبانی انقلاب اسلامی رابطه اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری جمهوری اسلامی ایران در جهان با اقتدار و امنیت ملی چگونه تبیین می‌گردد؟

ادبیات تحقیق

۱. مفهوم‌شناسی

یک. مرجع

مرجع واژه‌ای عربی است که از ماده (ر - ج - ع) به معنای «عَادَ او اِنْصَرَفَ» بوده (معلوف، ۱۹۸۶: ۱۲۵۶) و به وزن «مَفْعَل» آمده است که دلالت بر زمان یا مکان وقوع فعل دارد؛ بدین‌سان، در فرهنگ فارسی معین، «محل رجوع و جای بازگشت» معنی شده است. (معین، ۱۳۷۱: ۳۹۹۶)

دو. علم

علم عبارت است از سیستم مطالعاتی منظم و مرتب و براساس روش علمی (مشاهده و تجربه) که واقعیت‌های جهان را آن‌چنان‌که هستند مورد شناسایی قرار داده و هدف آن کمک به انسان در فهم طبیعت پدیده‌ها و کشف و بیان قوانینی است که بتوانند پدیده‌های مورد نظر را تبیین یا پیش‌بینی کند. (نراقی، ۱۳۶۵: ۷)

سه. فناوری

فناوری ساخته دست و فکر بشر است؛ چیزی است که در طبیعت به‌طور طبیعی وجود نداشته و انسان ایجاد کرده است. این رمز «فناوری» با «طبیعت» است. (روحانی، ۱۳۸۸: ۲۵)

چهار. مرجعیت علمی و فناوری

رهبر انقلاب مرجعیت علمی و فناوری را این‌گونه تعریف می‌کنند:

مرجعیت علمی و فناوری این است؛ مجبورند کتاب شما را ترجمه کنند یا زبان شما را یاد بگیرند تا بتوانند به یافته‌های شما دست پیدا کنند. هدفشان را این قرار بدهید. همتان را این قرار بدهید. همتان را پیشرفت در زمینه دانش و شکستن مرزهای علم قرار بدهید. (بیانات مقام معظم رهبری: ۱۳۸۶/۶/۱۲)

پنج. اقتدار

اقتدار با مفاهیم قدرت و نفوذ، پیوندی تنگاتنگ دارد. اقتدار، قدرت مشروع و مقبولی است که می‌باید در شرایط مقتضی مورد اطاعت و فرمان‌برداری قرار گیرد. اقتدار را قدرت مبتنی بر رضایت تلقی کرده‌اند. در اقتدار توجیه و استدلالی نهفته است که آن را از شکل قدرت عریان خارج ساخته و برای موضوع قدرت، پذیرفتنی می‌کند. (عالم، ۱۳۸۳: ۱۰۲)

شش. امنیت ملی

امنیت ملی به معنی دستیابی به شرایطی است که به هر کشوری امکان آن را می‌دهد تا از تهدیدهای بالقوه یا بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه فارغ از مداخله بیگانه، گام بردارد. (روشندل، ۱۳۹۲: ۱۳)

۲. دیدگاه رهبر انقلاب اسلامی در خصوص ارتباط علم‌محوری و مرجعیت علمی و فناوری با اقتدار و امنیت ملی با بررسی فرمایشات ۲۶ ساله رهبر انقلاب در مسائل گوناگون فرهنگی، علمی، سیاسی، اقتصادی و ... روشن می‌گردد که واقع‌بینانه‌ترین و درست‌ترین تحلیل‌ها بر وضع موجود و وضع مطلوب، از ناحیه ایشان ارائه شده است. نگاه به آینده و دورنگری از نخستین دغدغه‌های ایشان، بوده است. به‌عنوان مثال در ۱۳۶۸/۳/۲۳ که در روزهای آغازین رهبری بودند، بحث آینده بلندمدت نظام اسلامی را پیش کشیدند. «ما بحث آینده بلندمدت نظام اسلامی را می‌کنیم ... شما در ذهنتان چهل سال بعد را تصویر کنید.» (نرم‌افزار حدیث ولایت، بیانات در تاریخ ۶۸/۳/۲۳) در سیزده سال منتهی به سال ۱۳۸۱، همواره در تأکیدهای ایشان بحث علم و فناوری، مرزشکنی دانش و نوآوری علمی، جایگاه ویژه و فوق‌العاده‌ای دارد. اما از سال ۱۳۸۱ تاکنون بیشتر از بیست‌بار به مناسبت‌های مختلف، بر ضرورت برنامه‌ریزی برای دستیابی ایران به مرجع علمی و فناوری دنیا در پنجاه سال آینده از جمله در سیاست‌های کلی نظام در علم و فناوری، نقشه جامع علمی کشور، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مطرح و به آن تأکید شده است. با این توصیف، به‌خوبی دریافت می‌گردد که معظم‌له در خصوص مرجعیت علمی و فناوری ایران در جهان و ارتباطی که با عزت، اقتدار و امنیت ملی دارد یک نظریه ویژه و منحصربه‌فردی دارند. نمونه‌هایی از فرمایشات ایشان را که دربرگیرنده نظریه معظم‌له در این خصوص است در ادامه می‌آید.

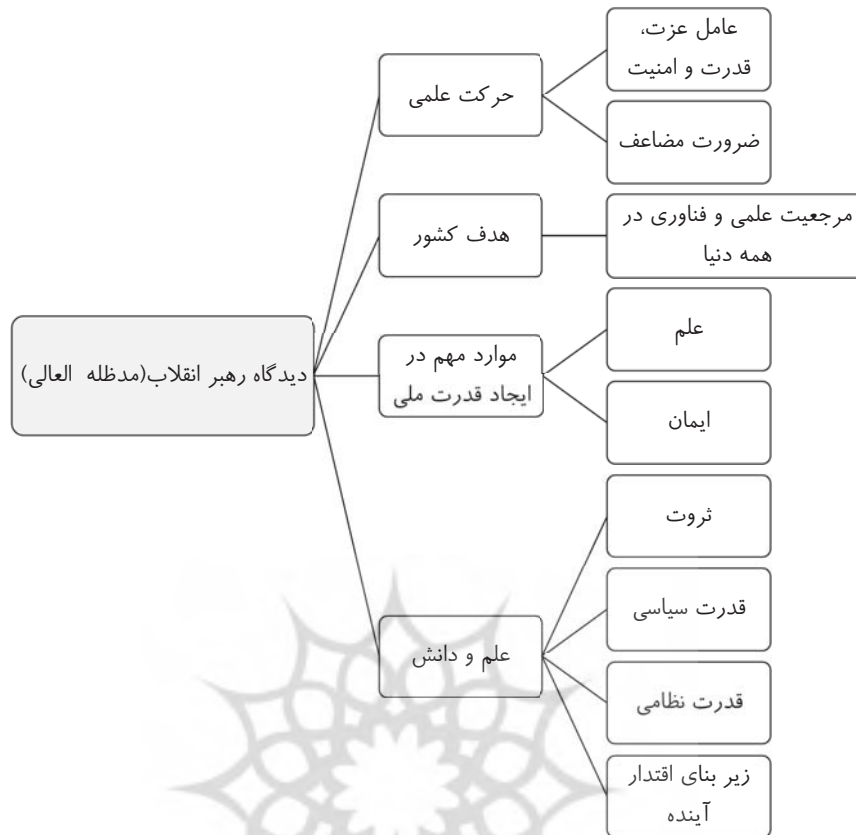
حرکت علمی برای کشور ما یک ضرورت مضاعف است؛ یک نیاز مضاعف و مؤکد است. نیاز است؛ چرا؟ چون علم، عامل عزت و قدرت و امنیت است. (نرم‌افزار حدیث ولایت، بیانات در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۱۲)

شما هدف را این قرار بدهید که ملت و کشور شما در یک دوره‌ای، بتواند مرجع علمی و فناوری در همه دنیا باشد. (همان)

هدف اصلی از روند حرکت علمی کشور، تبدیل ایران به مرجع علمی جهان است. (همان، ۱۳۹۳/۶/۲۹)

امروز دانش به ابزار عمده سیطره غرب بر جهان تبدیل شده است و ریشه‌ای‌ترین کار در کشور، این است که جایگاه و قدرت علمی ایران را تا می‌توانیم ارتقا ببخشیم که در این زمینه، دانشگاه‌ها، مسئولیت سنگینی دارند. (همان)

چون علم، ثروت هم ایجاد می‌کند، قدرت نظامی هم ایجاد می‌کند، اعتمادبه‌نفس هم ایجاد می‌کند ... پایه و زیربنای اقتدار آینده شما ملت عزیز در قدرت علمی است. (همان، بیانات در تاریخ ۱۳۸۴/۷/۲۴)

شکل (۳): دیدگاه ویژه و منحصر به فرد رهبر انقلاب (مدظله العالی) در خصوص «ارتباط اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری با اقتدار و امنیت ملی»

۳. تبیین دلایل تأکید بر دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری

علت اهتمام ورزیدن به علم و اقتدار علمی و همچنین دلیل تأکید بر دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری، فواید و مزیت‌های موجود در دو جنبه داخلی و خارجی آن می‌باشد که البته از هر دو بُعد حائز اهمیت است و هر کدام برای یک جهاد دائمی علمی و جزم کردن عزم ملی، کافی است. در بعد داخلی، هر کشوری - اعم از اسلامی یا غیر اسلامی - برای آنکه بتواند هویت؛ استقلال و آرمان‌های خویش را تحقق بخشد باید قدرت طراحی تغییرات آن جامعه را مبنی بر نگرش خود، داشته باشد. طبعاً جامعه، به هر میزانی که این توانمندی را دارا باشد، اجتماعی پویا محسوب می‌شود و ضمانت بقا دارد. بالعکس، به میزانی که جامعه‌ای، از این توانایی

بی‌بهره باشد همچون فردی می‌ماند که برای زندگی، برنامه‌ای ندارد و با هرج و مرج روبروست. در این حال دیگران برای او، برنامه‌ریزی می‌کنند و این امر در نهایت، باعث فرسایش، هدر رفتن امکانات جامعه و تنازعات اجتماعی می‌شود؛ زیرا در این شرایط قاعده‌ای برای تفاهم و حرکت به یک سمت، وجود ندارد. بالاتر از آن، تکامل یک جامعه جز با تحول علمی، امکان‌پذیر نیست. این تحول نیز به‌نوبه خود باعث تحول در فناوری و نوآوری در مهندسی اجتماعی می‌شود. (طاهری، ۱۳۹۱: ۴۶)

در بُعد خارجی نیز، تمامی کشورها به‌ویژه کشورهایی که به اقتضای فرهنگ خویش - مانند جامعه ایران - یک جامعه آرمان‌گرا هستند و متکی بر منابع غنی و قابل اعتمادی چون وحی می‌باشند، در دنیای معاصر به شدت تهدید می‌شوند؛ زیرا هرچه از قرن بیستم به این طرف حرکت می‌کنیم، پدیده جهانی‌سازی و آثار و تبعات آن فراگیر و پررنگ‌تر می‌شود. در چند قرن اخیر، فرهنگ و تمدن غرب، تلاش روزافزون و پیگیری برای یافتن سازوکارهای پویندگی خویش داشته است و این تلاش، در تولید علم و فناوری و محصولات جدید، تجلی یافته و باعث شده است که کشورهای این حوزه بتوانند به‌عنوان یک جامعه ظاهراً پیشرو، در تأمین رفاه، خدمات و امنیت بشر عرض اندام کنند. این به رُخ کشیدن کارآمدی فرهنگ و تمدن غرب، نسبت به سایر جوامع (به‌ویژه جوامع اسلامی) به هر میزانی که بر دیگران نافذ باشد، باعث نوعی عقب‌نشینی در این جوامع خواهد شد و آنان به تدریج هویت اسلامی و مستقل خویش را گم می‌کنند و در نهایت، خود را به‌عنوان عضوی از اعضاء و قمری از اقمار جامعه جهانی قلمداد می‌نمایند. (جوادی، ۱۳۹۰: ۱۶۳)

از این رو اگر توجه به علم و اقتدار علمی و بحث «مرجعیت علمی و فناوری» جدی گرفته نشود و حرف روشن و قابل ارائه‌ای مبتنی بر اندیشه‌ها و آموخته‌های وحیانی خویش، برای خود و بشریت نداشته باشیم، مجبور به تبعیت از الگوهای دیگر خواهیم شد. در نتیجه آن شرایط، خود را بر ما تحمیل می‌کنند و در مقابل، ما نیز قدرت مقاومت نخواهیم داشت. پیگیری مسیر تحقق مرجعیت علمی و فناوری شرط و زمینه مقدماتی لازم برای ایجاد جامعه‌ای آرمانی، مطلوب، مقتدر و دارای سطح مناسبی از امنیت ملی را فراهم می‌نماید. (طاهری، ۱۳۹۱: ۴۶)

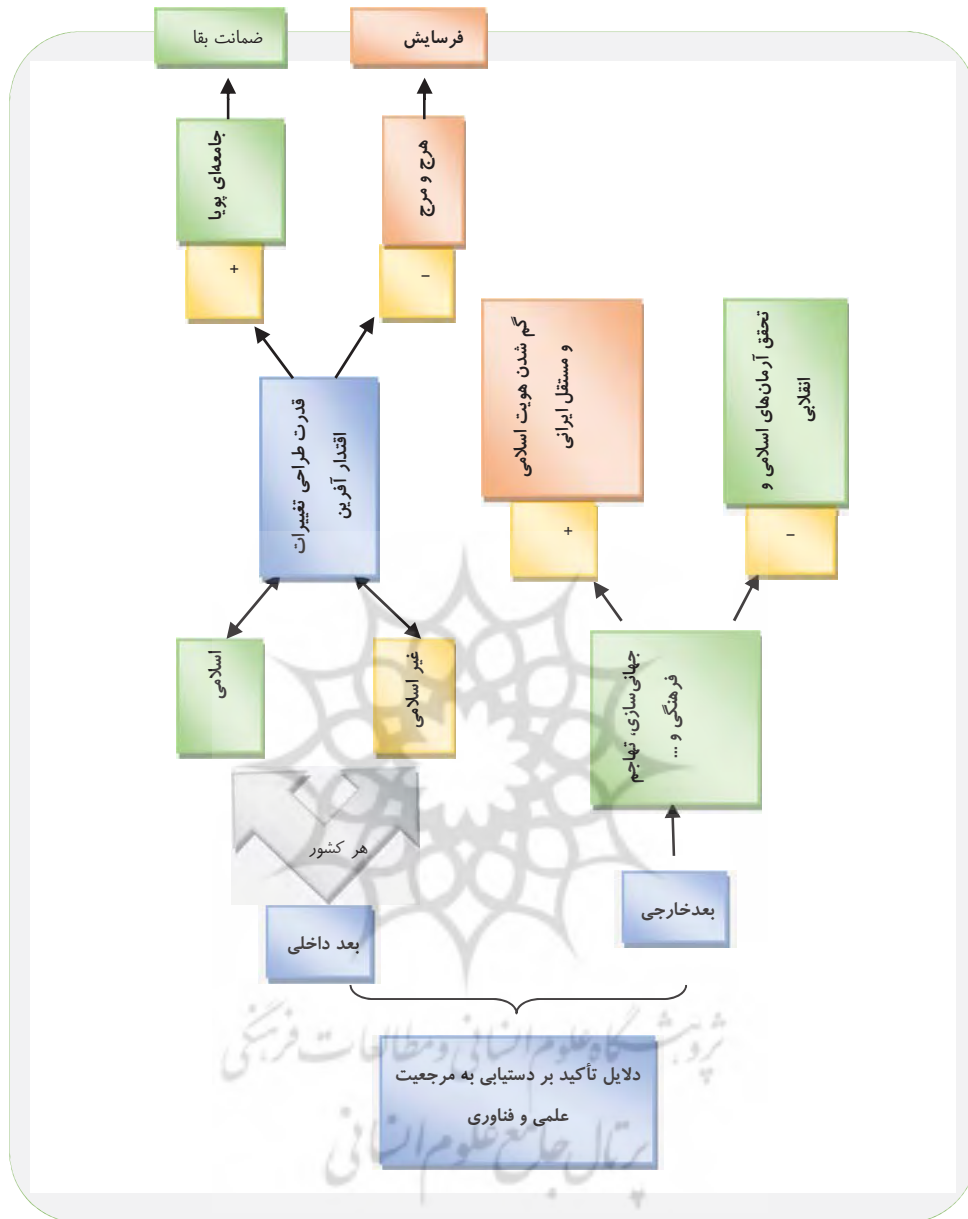
اگر بخواهیم دلایل تأکید بر دستیابی به مرجعیت علمی را به‌صورت چند تیترا لیسست نماییم، موارد ذیل قابل تبیین می‌باشند:

- علم، اقتدارآفرین است و دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری در جهان موجب ایجاد اقتدار ملی شده و ضمانت بقا را در نهایت در پی دارد.

- دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری جمهوری اسلامی ایران در جهان، سطح بالایی از امنیت ملی را فراهم می‌آورد.

- تلاش جهت دستیابی به این هدف کلان، موجبات ایجاد جامعه‌ای پویا، فعال و بانشاط را فراهم می‌آورد.

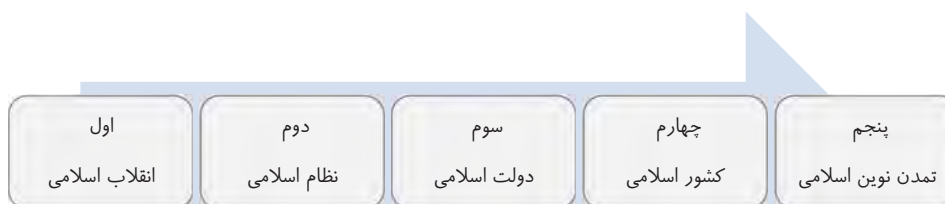
- تعیین یک هدف کلان، از فرسایشی شدن اقتدار نظام جلوگیری می‌نماید.
- تلاش برای دستیابی به اهداف بلندمدت، نظیر مرجعیت علمی و فناوری ایران در جهان، از هرج و مرج علمی جلوگیری می‌نماید.

شکل (۴): دلائل تأکید بر دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری

۴. مرجعیت علمی، ابزار تحقق هدف نهایی انقلاب و ایجاد اقتدار

آرمان مرجعیت علمی و فناوری که همواره رهبر معظم انقلاب بر آن تأکید فرموده‌اند، ابزار و تسهیل‌کننده هدف نهایی انقلاب اسلامی است. اهدافی که توسط رهبر انقلاب به پنج مرحله تقسیم شده و عنوان شده که هم‌اکنون انقلاب اسلامی از این دو مرحله عبور کرده است. ایشان مرحله سوم تحقق اهداف انقلاب را «تشکیل دولت اسلامی» می‌دانند و انقلاب اسلامی هم‌اینک در این گام قرار دارد. معظم‌له، مراحل چهارم و پنجم را «تشکیل کشور اسلامی» و «تشکیل دنیای اسلامی» ذکر نموده‌اند. (همان، بیانات در تاریخ ۱۳۸۴/۶/۸) بدون شک برای عملیاتی کردن هدف نهایی انقلاب اسلامی که همان «تشکیل دنیای اسلامی» و یا تمدن اسلامی است، ابتدا باید کشور از همه جهات علمی، فناوری و ... پیشرفت کرده و یا اصطلاحاً به مرجعیت علمی و فناوری دنیا برسد و بعد با استفاده از این ابزار قوی، هدف نهایی خود را عملیاتی نماید.

شکل (۵): مراحل تحقق اهداف انقلاب اسلامی

۵. اهمیت محوری تولید علم در پروسه مرجعیت علمی و فناوری و ایجاد اقتدار و امنیت ملی

در سه قرن اخیر، علم بیش از گذشته در شکل‌گیری قدرت، ثروت، رفاه و بالاخره تحولات گوناگون فرهنگی و اجتماعی، ایفای نقش کرده است. به‌گونه‌ای که علم، به‌عنوان یکی از فاکتورها و عوامل تأثیرگذار در سطح بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته و یکی از مقولات محوری در اقتدار ملی و استقلال، تولید، رفاه، امنیت و دفاع شده است.

امروزه یکی از شاخص‌ها و معیارهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و موقعیت، اعتبار و جایگاه بین‌المللی هر کشور میزان تولید علم، نوآوری و نظریه‌پردازی و مطرح بودن در صحنه‌های علمی، پژوهشی و اختراعات و میزان سرمایه‌گذاری ملی در این زمینه می‌باشد. اگر در گذشته مقولاتی نظیر آموزش، تحقیقات و توسعه علوم و فناوری از مسئولیت‌های اساسی و مستقیم دولت‌ها نبود، امروزه به‌صورت یکی از جدی‌ترین و اساسی‌ترین دغدغه‌های دولت‌های بزرگ حتی در جهان سوم شده، به‌گونه‌ای که باید پاسخ‌گوی مردم خود در این زمینه‌ها باشند. چراکه از طرفی استقلال، امنیت و اقتدار ملی با پیشرفت‌های علمی، فنی و نوآوری در این زمینه‌ها گره خورده است و از طرف دیگر تنوع فعالیت‌های علمی، فناوری، پژوهشی و فرهنگی، ضرورت سرمایه‌گذاری‌های کلان را می‌طلبد که تأمین تمامی آنها در توان افراد و گروه‌های غیردولتی نیست. مسئولیت اساسی دولت‌ها،

هدایت و اداره جامعه به سمت اهداف تعیین شده نظام و مورد قبول مردم است، لذا می‌باید با تعیین استراتژی (خطوط مشی اساسی و بلندمدت)، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، به‌کارگیری ابزارها و شیوه‌های صحیح و شایسته، از حرکت‌های ناآگاهانه، خودبه‌خودی، بی‌هدف و بی‌ثمر جلوگیری نماید. (منصوری، ۱۳۸۸: ۱۳)

۶. آسیب‌های روند حرکت علمی کشور در اقتدارآفرینی

یکی از عوامل مهم رکود علمی و عقب‌ماندگی در چارچوب فرهنگ اسلامی - ایرانی «فقدان استراتژی کلان علمی» یا «فقدان سیاست علمی» مشخص است که طبیعتاً این واقعیت در جهت اهداف کلان نظام اقتدارآفرین نخواهد بود. آسیب‌های نظام تولید علم در کشور در حوزه‌های ذیل مطرح است: نگرش‌ها و سیاست‌ها، ضوابط، روش‌ها و فرایندها، سازمان و تشکیلات، نیروی انسانی (مدیریتی و پژوهشی)، پشتیبانی و تدارکات (لوازم، منابع، و رفاه). بعضی از صاحب‌نظران، حوزه‌ها و مباحث عمومی دیگری را با عنوان آسیب‌های نظام اداری حوزه تولید علم معرفی نموده‌اند که در ذیل به مواردی از آنها اشاره شده است. (www.farsnews.com)

رشد چاپ مقاله در ایران عمدتاً در رشته‌های علوم پایه بوده است و در زمینه مسائل بنیادی و انسانی و در جهت مسائل و مشکلات جامعه یا تبدیل علم در این حوزه‌ها به ثروت یا کارآفرینی، موفقیت چشمگیری حاصل نشده است. لذا این سؤال اساسی وجود دارد که چرا جایگاه علمی ایران بین علوم انسانی و علوم فنی این قدر متفاوت است؟ به نظر می‌رسد لازم است سیاست‌گذاران به ارزش و نقش علوم انسانی در توسعه و پیشرفت اقتصادی پی ببرند و آن را مورد توجه کافی قرار دهند. همچنین کمیته‌گرایی، بخش‌های زیادی از آموزش عالی در ایران را به خود درگیر کرده است. کار به جایی رسیده که ایران از نظر کمیت مقالات علمی در دنیا، رتبه ۱۵ را به خود اختصاص داده است، اما از نظر کیفیت، دارای رتبه ۳۶ و در جایگاه‌های پایین‌تری از کشورهایی همچون، سنگاپور، آفریقای جنوبی، عربستان سعودی، مصر و ترکیه است. (خبر آنلاین، ۱۳۹۴: کد مطلب: ۴۰۶۹۸۹)

رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرمایند:

ما باید تحقیق و پژوهش را - که حقاً و بدون شک باید مورد توجه و اهتمام بیشتری قرار بگیرد - با توجه به نیازها، هدف‌دار کنیم؛ یعنی ببینیم واقعاً کشور به چه احتیاج دارد و پژوهش‌ها را در جهت نیازهای کشور قرار بدهیم و این لازم‌اش این است که ما بانک اطلاعات و مرکزی داشته باشیم. همه بتوانند بدانند چه لازم است، چه انجام شده است و چه لازم است برای تکمیل یک پژوهش، تا بتواند این قطعات گوناگون در کنار هم جمع بشود. ما باید نظام اعطای امتیازات علمی را در دانشگاه تطبیق کنیم با این چیزها. والا صرف اینکه مثلاً یک مقاله در یک مجله ISI منتشر کرده یا چه تعداد مقاله

منتشر کرده، کافی نیست؛ یعنی محقق و پژوهشگر ما نباید برای کسب رتبه علمی به دنبال این باشد که مقاله‌ای را تهیه و تولید کند که برای کشور هیچ فایده‌ای ندارد و هیچ خلأی از خلأهای پژوهشی کشور را پر نمی‌کند. این نظام باید به هم بخورد؛ این درست نیست. (همان، بیانات در تاریخ ۱۳۸۵/۷/۱۳)

یکی دیگر از آسیب‌های مطرح این است که متأسفانه رابطه‌ای ارگانیک میان دانشگاه و صنعت برقرار نیست. به همین دلیل، موضوع اکثر مقالات علمی و پژوهشی منتشر شده توسط دانشجویان ایرانی، مسائل مورد علاقه در فضای دانشگاهی کشورهای پیشرفته است و با سطح نیازها و مشکلات صنایع ایران همخوانی ندارد. در این شرایط، عملاً تلاش پژوهشگران ایرانی منجر به روان شدن حرکت چرخ‌های صنعت در کشورهای توسعه‌یافته می‌شود. (www.borhan.ir)

دیگر آسیب موجود، گسترش کمی مراکز آموزش عالی است که صرفاً پاسخگوی نیاز کمی جوانان است و طبعاً سبب افت شدید کیفیت در آموزش خواهد شد. علاوه بر این، آنچه در ایجاد اقتدار مؤثر است، با برخی روش‌ها و واقعیت‌های موجود به دست نخواهد آمد. از جمله اینکه فقدان انگیزه کافی در دانشجو، میزان خروجی محقق از دانشگاه‌ها را به حداقل رسانده و حتی بسیاری از فارغ‌التحصیلان ممتاز دانشگاه‌ها را به سمت مشاغل غیر پژوهشی سوق داده است. مهم‌ترین آسیب در بخش تولید علم، به‌ویژه در حوزه علوم انسانی، در بوروکراسی حاکم بر شیوه اعتباربخشی به عوامل مطرح در این عرصه ریشه دارد. به دیگر سخن شیوه تعریف واقعیت و همچنین چگونگی فهم حقیقت و روش نیل به آن، اساس یک نظام معرفتی است و البته در چارچوب همین برداشت است که میزان اعتبار و معیار ارزشیابی مدرسان و فراگیران شکل می‌گیرد. (www.khabaronline.ir)

تداخل، موازی‌کاری و ناهماهنگی برای جریان تولید علم، آفت بزرگی به‌شمار می‌رود. البته باید به نحوی تقسیم کار شود که هر دستگاه و مرکز، مأموریت کاملاً مشخصی را برعهده داشته باشد و تدریجاً با آن مأموریت شناخته شود. آموزش عالی کشور باید محقق‌پرور باشد. صدور چند هزار فارغ‌التحصیل که پس از اخذ مدرک از استطاعت پژوهش برخوردار نبوده و یا حاضر به فعالیت پژوهشی نیستند، عملاً هدر دادن سرمایه ملی است. باید تمامی دانشگاه‌های ما متناسب با اولویت‌های تولید علم نسبت به جذب استعدادها و پرورش آنها مبادرت نمایند. بدیهی است برای تحقق این مهم، غنی و به‌روزسازی محتوا و روش‌های آموزشی، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. (www.rasekhoon.net)

۷. ایجاد وضعیت مطلوب روند حرکت علمی متناسب با امنیت‌آفرینی و اقتدارزایی

راهکارهایی وجود دارند که می‌توان با بهره‌گیری شجاعانه از آنها به‌قدری ایجاد فرصت نمود که اساساً حتی امکان رسیدن به همه ظرفیت‌ها نباشد. ژان ژاک روسو معتقد است هنر در جایی رشد و نمو می‌یابد که پول انباشته شده باشد. به نظر می‌رسد در ارتباط با ایجاد وضعیت مطلوب در علم و توسعه علمی نیز می‌توان چنین

ادعایی را مطرح کرد. تخصیص اعتبارهای کافی و نیز ایجاد یک ساختار شبکه‌ای و هماهنگ توزیع‌کننده این بودجه‌ها که در عین حال به‌طور جدی ناظر بر هزینه‌کرد آنها باشد، قطعاً بخش بسیار زیادی از پیشرفت‌ها را میسر خواهد کرد. راهکارهای مبتنی بر رفع موانع، عملاً کاری از پیش نمی‌برند و در بسیاری مواقع خود به مانعی عمده تبدیل می‌شوند. اهتمام به مانع‌شناسی نه‌تنها به حل موانع و مشکلات تولید علم و بهبود وضعیت موجود کمک نمی‌کند، با ایجاد تأثیر منفی در متصدیان حوزه علم و تصمیم‌گیران کشور عملاً خود به مشکلی عمده تبدیل می‌شود؛ لازم به ذکر است: راهکارها لزوماً بر مبنای شناسایی موانع شکل نمی‌گیرند، بلکه به کمک تخیل خلاقانه می‌توان با در نظر گرفتن وضعی مطلوب، راهکارهایی را تدوین و پیشنهاد کرد که بی‌آنکه مستقیماً موانع را به‌طور مشخص و موردی برجسته کنند و هدف قرار دهند، آنها را به‌گونه‌ای غیرمستقیم و حتی با مشارکت خود عوامل مانع‌ساز از میان بردارند. (www.bashgah.net)

شناسایی وضعیت، عملکرد و برنامه‌های آینده رقیب نیز موضوع حائز اهمیت است. همچنین رصد تولیدات علمی جهان از طرق مقتضی موجب می‌شود تا از هر نوع دوباره‌کاری و حرکت‌های بی‌ثمر جلوگیری شده و سطح آموزش و پژوهش را توسعه دهد. با شناخت ظرفیت‌ها، نیازها و وضعیت رقیب، روشن خواهد شد که لازم است ظرفیت و سرمایه کشور را در چند عرصه مهم و ضروری متمرکز نموده و با ایجاد یک برنامه زمان‌بندی‌شده، خود را به بالاترین سطح ممکن ارتقا دهیم. (همان)

برای رونق یافتن تولید علم، باید به سهل‌ترین راه ممکن، منابع و ابزارهای پژوهش در اختیار محققان قرار گیرد و با توجه به اینکه در حال حاضر منابع و ابزارهای موجود، پاسخ‌گوی نیازهای محققان نیست و کیفیت تحقیقات را با ضعف جدی روبرو ساخته است، زیرساخت‌های این مهم تأمین گردد و چون پژوهش در کشور نیازمند یک رهبر مقتدر و فهیم است تا در قالب یک برنامه جامع ملی، پژوهش کشور را با اشراف کامل مورد هدایت و حمایت قرار دهد، یک نهاد راهبر واحد ملی برای این منظور ایجاد یا تعیین شود؛ چراکه در حال حاضر مشخص نیست متولی واقعی پژوهش کشور کیست و از چه دستگاهی باید انتظار برنامه‌ریزی جامع و ملی را داشت. (همان)

۸. تجزیه و تحلیل

یک. ویژگی‌های جامعه نمونه

- جنسیت

جدول (۱): توصیف نمونه آماری برحسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۲۹	٪۶۹
زن	۱۳	٪۳۱
جمع	۴۲	٪۱۰۰

با توجه به جدول ۱ در این نمونه آماری (۴۲ نفر)، تعداد ۲۹ نفر (۶۹ درصد) مرد و ۱۳ نفر (۳۱ درصد) زن می‌باشند.

- تحصیلات

جدول (۲): توصیف نمونه آماری برحسب تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد
کارشناسی ارشد	۴	٪ ۱۰
دانشجوی دکترا	۸	٪ ۱۹
دکترا	۳۰	٪ ۷۱
جمع	۴۲	٪ ۱۰۰

با توجه به جدول ۲ از کل پاسخ‌دهندگان (۴۲ نفر)، ۴ نفر (۱۰ درصد) کارشناسی ارشد، ۸ نفر (۱۹ درصد) دانشجوی دکترا و ۳۰ نفر (۷۱ درصد) دارای مدرک دکترا می‌باشند.

- سن

جدول (۳): توصیف نمونه آماری برحسب سن

سن	فراوانی	درصد
۳۰ تا ۴۰ سال	۱۲	٪ ۲۹
۴۱ تا ۵۰ سال	۲۴	٪ ۵۷
۵۱ سال به بالا	۶	٪ ۱۴
جمع	۴۲	٪ ۱۰۰

با توجه به جدول ۳ از کل پاسخ‌دهندگان (۴۲ نفر)، ۱۲ نفر (۲۹ درصد) ۳۰ تا ۴۰ سال، ۲۴ نفر (۵۷ درصد) ۴۱ تا ۵۰ سال و ۶ نفر (۱۴ درصد) ۵۱ سال به بالا، سن دارند.

دو. آزمون نرمالیت

در ابتدا به منظور استفاده از آزمون‌های آماری به بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای مورد آزمون از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده شد. H_0 : داده‌ها دارای توزیع نرمال می‌باشند. H_1 : داده‌ها دارای توزیع نرمال نمی‌باشند.

جدول (۴): نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف متغیرهای تحقیق

متغیر	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در جهان	.272	توزیع داده‌ها نرمال است
اقتدار و امنیت ملی	.672	توزیع داده‌ها نرمال است

با توجه به جدول ۴ سطح معنی داری آزمون نرمالیت متغیرهای تحقیق بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین فرضیه H_0 تأیید می شود، یعنی توزیع داده ها در این نمونه آماری نرمال است. به همین علت برای آزمون فرضیه های تحقیق از آزمون های رگرسیون و واریانس استفاده می شود.

سه. آزمون فرض تحقیق

اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در جهان در اقتدار آفرینی و تأمین امنیت ملی تأثیر دارد. فرض H_0 : اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در اقتدار آفرینی و تأمین امنیت ملی تأثیر ندارد. فرض H_1 : اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در اقتدار آفرینی و تأمین امنیت ملی تأثیر دارد.

جدول (۵): نتایج آزمون واریانس بین اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری و اقتدار آفرینی و تأمین امنیت ملی

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
رگرسیونی	2886.739	1	2886.739	44.706	.000a
باقیمانده	2582.880	40	64.572		
کل	5469.619	41			

با توجه به جدول ۵ مقدار F برابر با ۴۴/۷۰۶ است که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار شده و این سطح از ۰/۰۵ کمتر می باشد. بنابراین فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 پذیرفته می شود. یعنی اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری در جهان در ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی تأثیر دارد.

جدول (۶): نتایج آزمون رگرسیون بین اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری - ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی

مدل	ضریب (R)	ضریب تعیین (R ²)	اصلاح ضریب تعیین	انحراف استاندارد	آزمون دوربین - واتسون
1	.726a	.528	.516	8.03567	1.869

براساس جدول ۶ آمار دوربین - واتسون در محدوده ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد، بنابراین فرضیه استقلال خطاها تأیید می شود (یعنی می توان از رگرسیون استفاده کرد) و ضریب تعیین اصلاح شده ۵۱۶/۰ می باشد و به این معنی است اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری می توانند ۵۱/۶ درصد از تغییرات متغیر ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی را پیش بینی نمایند.

جدول (۷): معادله خط رگرسیون بین اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری - ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی

مدل	ضرایب غیر استاندارد رگرسیون	ضرایب استاندارد	t	Sig.
	B	خطای استاندارد		
(Constant)	25.579		3.560	.001
اقتدار و مرجعیت علمی	.191		6.686	.000

در جدول ۷ سطر اول، مقادیر مربوط به آزمون معنی‌داری عرض از مبدأ (مقدار ضریب رگرسیون) β_0 و سطر دوم مربوط به ضریب شیب رگرسیون β_1 می‌باشد. در اینجا مؤلفه اقتدار و مرجعیت علمی متغیر مستقل (X) و مؤلفه ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی متغیر وابسته (Y) می‌باشد که با توجه به فرمول $Y=a+bx$ مقدار $a=25.579$ و $b=.191$ است. بنابراین معادله خط رگرسیون حاصله به صورت زیر می‌باشد:

$$\text{اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری } 0/191 + 25/579x = \text{ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی}$$

نتیجه

همان‌طور که گفته شد علم و دانش در اسلام مورد تأکید زیادی قرار گرفته است، به طوری که در قرآن کریم آیات مختلفی در خصوص اهمیت و ارزش علم بیان شده است: «قُلْ هَلْ يَسْتَوِ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِمَّا يَتَذَكَّرُ أَوْ لَوْ أَنَّ الْأَبْأَبُ بَغَوِ أَيَا كَسَانِي كَمَا يَتَذَكَّرُ أَوْ لَوْ أَنَّ الْأَبْأَبُ بَغَوِ أَيَا كَسَانِي كَمَا يَتَذَكَّرُ أَوْ لَوْ أَنَّ الْأَبْأَبُ بَغَوِ أَيَا كَسَانِي كَمَا يَتَذَكَّرُ» (زمر / ۹) «يُرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ؛ خداوند کسانی را که ایمان آوردند و کسانی را که علم به آنها داده شده، درجات عظیمی می‌بخشد». (مجادله / ۱۱)

در روایات نیز احادیث بسیار زیادی در باب اهمیت علم وجود دارد. وجود چنین آیات و روایاتی که ارزش و اهمیت علم و علم‌آموزی را برای مسلمانان تبیین نموده و رابطه علم را با قدرت تبیین می‌کند از یک‌سو و از سوی دیگر فرمایشات و تأکیدات مستمر رهبر معظم انقلاب مبنی بر ضرورت دستیابی جمهوری اسلامی ایران به مرجعیت علمی و فناوری در جهان و نیز تبیین و توصیف بسیار زیبایی که از شهید مطهری در خصوص این‌همانی علم و قدرت وجود دارد، این انگیزه را در محقق به وجود آورد تا ارتباط اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری جمهوری اسلامی در جهان را با ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی بررسی نماید. دستیابی به چنین نتیجه‌ای نیازمند یک چارچوب نظری بود تا براساس آن پژوهشگر بتواند با بهره‌گیری از نظریه تدوین‌شده جهت اندازه‌گیری متغیرهای موجود در آن ابزاری را طراحی نماید. در این پژوهش ابتدا براساس مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان و صاحب‌نظران، اقدام به طراحی گزاره‌هایی شد که بتواند هریک از مؤلفه‌های آن را بسنجد و به لحاظ مفهومی به تعاریف شبیه باشند. سپس در چارچوب اهداف و سؤالات تحقیق، پرسشنامه‌ای تهیه و پس از اطمینان از ملاک‌های روایی و اعتبار آن، مورد استفاده قرار گرفت. گزینه‌های این پرسشنامه در قالب سؤالات چندگزینه‌ای تنظیم شد و برای رسیدن به تأثیر دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری در ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی، گویه‌های ممکن در معرض ارزیابی نخبگان قرار گرفت تا میزان مقبولیت و اهمیت آنها روشن گردد. با توجه به آزمون فرض آماری که از داده‌های پرسشنامه گرفته شد، این نتیجه به دست آمد که دستیابی جمهوری اسلامی ایران به مرجعیت علمی و فناوری در جهان در ایجاد و افزایش اقتدار ملی و همچنین تأمین امنیت ملی تأثیرگذار است.

پیشنهادات

با توجه به اهمیت موضوع مرجعیت علمی و فناوری و ابعاد، آثار مترتب و زوایای گوناگونی که دارد، و نیز نقشی که می‌تواند در ایجاد اقتدار همه‌جانبه و همچنین تأمین شاخصه‌ها و مؤلفه‌های گوناگون مرتبط با منافع و امنیت ملی کشور و در نهایت تمدن‌سازی اسلامی داشته باشد، پژوهشگران محترم می‌توانند با انجام پژوهش در موضوع تدوین نقشه جامع و الگوی کلان دستیابی جمهوری اسلامی ایران به مرجعیت علمی و فناوری در جهان و ورود به سایر ابعاد و اجزاء موضوع، این مقوله را مورد واکاوی قرار داده و ضمن پیمودن مسیر تحقیق و پژوهش اساسی در این مورد، به توسعه و عملیاتی نمودن این موضوع راهبردی و تعیین‌کننده همت گمارند و موجب ارتقای این حرکت در بخش‌های گوناگون شوند.

این پژوهش نیز به سهم خود تلاش نمود تا به یکی از مسائل این حوزه که همان ارتباط علم و فناوری با قدرت و امنیت بود، بپردازد. مباحث مطروحه در قسمت ادبیات تحقیق، علی‌الخصوص بیانات رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) در این زمینه و نیز نتایجی که از قسمت تجزیه و تحلیل آماری به دست آمد مشخص نمود که یکی از مهم‌ترین راهکارهای ایجاد و افزایش اقتدار ملی و همچنین تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، حرکت به سمت دستیابی به مرجعیت علمی و فناوری در جهان می‌باشد. در پایان پیشنهاداتی برای نهادهای تصمیم‌گیر و مؤثر جهت حرکت در این مسیر ارائه می‌گردد.

۱. تهیه یک نقشه راه و الگوی راهبردی جامع جهت دستیابی جمهوری اسلامی ایران به مرجعیت علمی و فناوری در جهان؛

۲. در نظر داشتن هدف اصلی از روند حرکت علمی کشور، در تمامی برنامه‌ها و تصمیم‌گیری‌ها جهت حرکت شتابان به سمت اقتدارآفرینی علمی و امنیت‌آفرینی؛

۳. لزوم اتخاذ رویکردهای نوین نظیر رفتن راه‌های نرفته علمی در بسترها و زمینه‌های خاص، صعب، نادر و طاقت‌فرسا به‌مثابه یک عامل اساسی پیشران و اقتدارآفرین؛

۴. لزوم جامع‌نگری و طراحی همه‌سازوکارهای دریافت، تحلیل و استفاده از نظریه‌ها و ایده‌های اقتدارآفرین که به هر شکل احتمال بروز و ظهور دارند به‌عنوان راهکاری جهت فراهم کردن بستر توسعه اقتداربخش؛

۵. لزوم متبلور ساختن روحیه امید، باور، تلاش جهادی و همه‌جایی نمودن حق و تکلیف بودن این حرکت توسط دستگاه‌های سیاست‌گذار و تصمیم‌گیر فرهنگی به‌عنوان راهکاری معنوی و ایدئولوژیک.

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم، ترجمه حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی.
۲. سید رضی، ۱۳۸۶، نهج‌البلاغه، ترجمه محمد دشتی، مشهد، آیین تربیت، چ ۲.

۳. جلالی، نفیسه، ۱۳۸۹، الزامات تحقق قدرت برتر منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر سند چشم‌انداز، رساله مقطع کارشناسی ارشد.

۴. جوادی، زهره، ۱۳۹۰، رهپویان طریق وصال، گرگان، کیسان.

۵. خان‌محمدی، هادی و مصباح‌الهدی باقری، ۱۳۸۹، «طراحی مدل مفهومی نظام علمی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اندیشه رهبر انقلاب (مدظله‌العالی)»، فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، س ۴، ش ۱، ص ۴۰ - ۵.

۶. روحانی، حسن، ۱۳۸۸، اندیشه‌های سیاسی اسلام، ج ۳، تهران، کمیل، چ ۳.

۷. روشندل، جلیل، ۱۳۹۲، امنیت ملی و نظام بین‌المللی، تهران، سمت.

۸. شعبانی، احمد، ۱۳۹۰، راهکارهای احراز جایگاه اول علمی، فناوری و اقتصادی در سال ۱۴۰۴ با استناد به سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، فصلنامه آئینه دانشگاه، ش ۲۲، ص ۲۱ - ۱۳.

۹. طاهری، ملیحه، ۱۳۹۱، طریق دوام، گرگان، کیسان.

۱۰. عالم، عبدالرحمن، ۱۳۸۳، بنیادهای علم سیاست، تهران، نشر نی.

۱۱. معلوف، لویس، ۱۹۸۶، المنجد فی اللغة و الادب و العلوم، بیروت، الطبعة الكاتولیکية.

۱۲. معین، محمد، ۱۳۷۱، فرهنگ فارسی، ج ۳، تهران، انتشارات امیرکبیر.

۱۳. منصور، جوادی، ۱۳۸۳، «فرهنگ، سیاست و تولید علم»، فصلنامه علمی و پژوهشی انقلاب اسلامی، ش ۹، ص ۲۰ - ۵.

۱۴. نراقی، یوسف، ۱۳۶۵، روش‌شناسی علوم اجتماعی، تهران، شرکت سهامی انتشار.

۱۵. نرم‌افزار حدیث ولایت (مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای).

سایت

۱. نجاتی، محمدحسین، ۱۳۹۴، کمیت‌گرایی و کیفیت‌گرایی در تولید علم، قابل مشاهده در:

www.khabaronline.ir/%28X%281%29S%28ewvuo3sarh01mypmev3ecmqx%29%29/print/406989/society/education?model=WebUI.Models.Details.DetailsPageViewModel.

۲. نادری فارسانی، سیاوش، ۱۳۹۰، آسیب‌شناسی بوروکراسی تولید علم، قابل مشاهده در:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13900615000063>

۳. والی‌زاده، محمدجوادی، (۱۳۹۲/۵/۲۲). تبیین سخنان رهبر انقلاب در دیدار با اساتید دانشگاه‌ها. قابل

مشاهده در:

<http://borhan.ir/NSite/FullStory/News/?Id=5662>

۴. هاتفی، محمد، (۱۳۸۶/۳/۱۶) راهکارهای برای رسیدن به وضعیت مطلوب تولید علم، قابل مشاهده در:

www.bashgah.net

۵. غلامی رضا، (۱۳۹۲/۳/۵) راهکارهای عملیاتی کردن تولید علم، قابل مشاهده در:

www.rasekhoon.net

۶. ملکیان فرامرز، (۱۳۸۵/۶/۷)، نظریه پردازی و فرایند تولید علم، چالش‌ها و راهکارها قابل مشاهده در:

www.bashgah.net

